

¹ הסדר המדויק בליל שבת הוא:

ברכת הבנים, שלום עליכם, כי מלאכיו, אשת חיל, נטילת ידים, קידוש, המוציא.

² נוהגים לברך את הילדים בשבתות ובימים טובים ובימים נוראים אחר התפלה, בליל שבת, שבת בבוקר

ובמוצאי שבת, טרם יציאה מבית הכנסת או בכניסה לבית, וגם הבנים הגדולים מקבלים ברכה מאבותיהם. והמברכים מניחים ב' ידיהם על המתברך:

לבנים בראשית מח: כִּי יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וְלַבְנוֹת יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים כְּשָׂרָה רַבֵּקָה

רַחֵל וְלֵאָה:

במדבר ו:כד-כו יְבָרְכֶךָ יְיָ וְיִשְׁמְרֶךָ: יְאֹר יְיָ וּפְנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיַּחַנְךָ:

יִשָּׂא יְיָ וּפְנֵי אֱלֹהֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:

וכל אחד יכול להוסיף ברכה משלו כפי צחות לשונו.
ובליל שבת נהגו שהרב מברך בבית הכנסת את כל הנערים שלא הגיעו עדיין למצוות,
בנתינת שתי ידיו על ראש הילד בנוסח: 'ישימך אלדים כאפרים וכמנשה', ותו לא.

שלום עליכם

Today the common מנהג is to sing each stanza three times. This פיוט is about four hundred and fifty years old, and originally it was written to be sung once, (and not on שבת but rather in the הקברות (בית)! The first mention of שלום עליכם to מלאכים, (but much shorter than the way it is done today), is by מחזור מעגלי צדק, printed in סביוטינה in the year 5317, as the end of a תחינה said in a cemetery. That later was made into the longer שלום עליכם we recite today and to the העולמים כל רבון some recite

1

considers the wearing of a hat special synagogue attire, therefore upon returning from synagogue, one leaves one's hat on and does not to remove it for קידוש, however, one is not required to put it on again for ברכת המזון.

2 according to the מנהג הראשונים, was done after שבת מוסף, שבת, ערבית ליל שבת, and (גוט וואך' or 'ברכה (גוט שבת) with which we greet others. It is an extension of the שבת מוצאי שבת. For our children we add, 'ישימך אלקים כאפרים וכמנשה, or 'יברכך ד' וישמרך. One does not do so after שבת מנחה, when people typically remain in synagogue. The (הלי תשעה באב (משנה ברורה), mentions that ברכת הבנים is only omitted שבת במוצאי שבת.

today, since שבת is mentioned. The סופר did not recite שלום עליכם since he considered it hubris to assume that one is accompanied home by angels, just as the ערוך rules we no longer recite 'התכבדו' before entering a bathroom.

ברוך אתה אדון השלום, על כל אשר עשית ואשר אתה עתיד לעשות, עמי ועם כל בריותיך, וברוכים מלאכיך שעושים רצונך בלבב שלם, אדון השלום, תברכני ותפקדני לחיים טובים ולשלום, תזכני ואת זרעי ואת זרע זרעי, למצא חן וחסד ושכל טוב, בעיניך ובעיני כל רואי, ותעביר עוני פשעי וחסאתי. תזכני לקבל שבתות, מתוך רב שמחה, ומתוך עשר וכבוד, ומתוך מעוט עונות. ותעביר ממני, ומכל בני ביתי, ומכל עמך ישראל, כל מיני חלאים רעים, וכל מיני מדוה, וכל מיני דלות ועניות. ותנחילנו יצר טוב, וחיל העולם הבא, ורב עשר וכבוד, לעבדו ביראה ובאהבה. ברוך אתה המלך הכבוד. שלום לכם מלאכי השלום, שלום לכם מלאכי רחמים, בואכם לשלום, מלאכי השלום, מלאכי הרחמים, מלאכי השרת, ברוך בואכם לשלום.

מתוך תפילת רמח"ל לערב יום כפורים:

רבון כל העולמים מודים אנחנו לך יי אלהים אלהי ישראל, אבינו מלכנו, שאתה הוא יי אלהינו ואלהי אבותינו לעולם ועד. האל מלך צור ישראל, המקדשנו בקדושת שמו ומנחנו בדרךך ללכת בכל מצותיו, ובטהרתו מטהרנו. המוחה כעב פשעינו ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה. הגוער בכל מסטיגנו וסותם פיות כל מזכירי עונות עמו בית ישראל. כי מלך מלא רחמים הוא, גואלנו ומושיענו לדור ודור ולנצח ונצחים.

³ שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון ⁴ מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך

הוא:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

שלום עליכם מלאכי השרת מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא:

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך

הוא:

בואכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך

הוא:

3 According to מנהג האריז"ל, which became accepted among some בני אשכנז, all males assembled join hands and dance around the table seven times while singing שלום עליכם.

4 The reading מלך, instead of ממלך, is preferred by ר' יעקב עמדין and others.

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

בְּרַכּוֹנֵי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

בְּרַכּוֹנֵי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

בְּרַכּוֹנֵי לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

צֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מִלְּאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מִלְּאֲכֵי עֲלִיּוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ
הוּא:

תהלים צא:יא⁵ כִּי מִלְּאֲכֵי יִצְוֶה-לָךְ לְשִׁמְרָךְ בְּכָל-דְּרָכֶיךָ:

5 רבי זריקא אמר, שני מלאכי השרת המלוין אותו, הן מעידין בו, שנאמר: 'כִּי מִלְּאֲכֵי יִצְוֶה-לָךְ לְשִׁמְרָךְ

בְּכָל-דְּרָכֶיךָ' (גמ' חגיגה טז).

קכא:ח יי ישמר-צאתך ובואך מעתה ועד-עולם:

אשת חיל (משלי לא:י-לא)

אִשְׁת־חֵיל מִי יִמָּצָא וְרַחֵק מִפְּנִינִים מְכָרָה:

בְּטַח בָּהּ לֵב בַּעֲלָהּ וְשָׁלָל לֹא יִחָסֵר:

גְּמַלְתָּהּ טוֹב וְלֹא-רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ:

דָּרָשָׁה צָמֵר וּפְשָׁתִים וְתַעַשׂ בְּחֶפְזָא פִּיָּהּ:

הִיטָה בְּאֲנִיּוֹת סוֹחֵר מִמְּרוֹחֵק תִּבְיֵא לְחָמָה:

וְתִקַּם בְּעוֹד לַיְלָה וְתִתֵּן טָרֶף לְבֵיתָהּ וְחֵק לְנַעֲרֹתֶיהָ:

זָמְמָה שָׂדֵה וְתִקְחָהּוּ מִפְּרֵי כִפִּיָּהּ נִטְעַ בְּרֶם:

חָגְרָה בְּעוֹז מְתַנֶּיהָ וְתִאֲמָץ זְרוּעֹתֶיהָ:

טָעַמָה כִּי-טוֹב סַחֲרָה לֹא-יִכָּבֵה בְּלִיל גָּרָה:

יָדֶיהָ שִׁלְחָה בְּכִישׁוֹר וְכִפִּיָּהּ תִּמְכּוּ פֶלֶךְ:

בַּפֶּה פִּרְשָׁה לַעֲנִי

וַיְדִיחַ שְׁלַחָה לְאַבְיּוֹן:

לֹא-תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֵג

כִּי כָל-בֵּיתָהּ לְבֶשׂ שָׁנִים:

מִרְבֵּדִים עֲשֵׂתָהּ-לָהּ

שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁה:

נֹדַע בִּשְׁעָרִים בַּעֲלָהּ

בְּשִׁבְתּוֹ עַם-זִקְנֵי-אֶרֶץ:

סָדִין עֲשֵׂתָהּ וְתַמְכֹּר

וְחִגּוֹר נִתְּנָה לְכַנְעָנִי:

עַז-וְהֶדְר לְבוּשָׁה

וְתִשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן:

⁶פִּיחָה פִּתְחָה בְּחִכְמָה

וְתוֹרַת-חֶסֶד עַל-לְשׁוֹנָה:

צֹפִיחָה הִלִּיכֹת בֵּיתָהּ

וְלַחֵם עֲצָלוֹת לֹא תֹאכַל:

קָמוּ בְנֵיהָ וַיֵּאֱשְׁרוּהָ

בַּעֲלָהּ וַיְהַלְלֶהּ:

רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חֵיל

וְאַתְּ עָלִית עַל-כָּלָנָה:

6 אמר רבי אלעזר "מאי דכתיב? 'פִּיחָה פִּתְחָה בְּחִכְמָה' וְתוֹרַת-חֶסֶד עַל-לְשׁוֹנָה: וכי יש תורה של חסד ויש תורה שאינה של חסד? אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד, שלא לשמה זו היא תורה שאינה של חסד. איכא דאמרי, תורה ללמדה זו היא תורה של חסד, שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד. (גמ' סוכה מט:)

שָׁקֵר ⁷הַחֵן וְהַבֵּל הַיָּפִי אִשָּׁה יִרְאֵת-יָיִ הִיא

תַּתְּהַלֵּל:

תְּנוּ-לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ וַיְהַלְלוּהָ בְּשַׁעֲרֵים מְעֻשִׂיהָ:

⁸ קידוש ליל שבת ושבת חול המועד

⁹ (בלחש בראשית א:לא ¹⁰ וַיְהִי-עָרֵב וַיְהִי-בֹקֵר) יוֹם הַשְּׁשִׁי: ב:א-ג וַיְכַלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ

וְכָל-צָבָאָם: וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבַּת בַּיּוֹם

הַשְּׁבִיעִי מִכָּל-מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדְּשׁ

אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת מִכָּל-מְלֹאכְתּוֹ אֲשֶׁר-בָּרָא אֱלֹהִים וְלַעֲשׂוֹת:

7 ראשי תיבות הַחֵן הדלקת נרות, הפרשת חלה, נדה (טהרת המשפחה).

8 The reason we wash before קידוש is in order for קידוש to be said as close as possible to the סעודה. The Talmud (גמ' ברכות נא) mentions that according to הלל one should first drink the wine, and only afterward wash one's hands. Those who follow this מנהג maintain that it is not as important to wash immediately before eating. (In addition, since our hands may not be clean, it is better to wash them, even before drinking the wine). One should pour the wine before washing one's hands. (שרשי מנהג אשכנז)

(או"ח סי' רעא סי' יב) אחר שקידש על כוס, נוטל ידיו ומברך ענט"י. הגה וי"א דלכתחלה יש ליטול ידיו קודם הקידוש ולקדש על היין, (הרא"ש, ומרדכי פרק ע"פ (ורשב"א) והגה"מ פכ"ט והטור) וכן המנהג [ומ"מ ימלא הכוס לפני נט"י. וכ"ש לבני אשכנז שלכל אחד כוסו, ובדיעבד לכ"ע לא הוי הפסק, ב"ח. (מקור חיים)] פשוט במדינות אלו ואין לשנות.

9 The reason we sit while קדשנו במצותיו (ברכות) (ויכלו (פסוקים) while standing and מנהג [On יום טוב, since no פסוקים are recited, one sits for the entire קידוש].

10 Originally the מנהג was to begin קידוש with 'יום הששי' (because the first letters of יו spell out the Divine Name). However, for many generations, the מנהג has been to begin with ויהי ערב ויהי בקר (since we don't want to begin a פסוק in the middle, and ויהי ערב is at an אַתְּנַחְתָּא), but to recite it in an undertone.

סְבָרֵי מְרֻנָּן וּרְבֻנָּן וּרְבוּתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוֹ

וְשַׁבַּת קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן הַנְּחִילָנוּ וּזְכָרוֹן לְמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית: כִּי הוּא יוֹם

תְּחִלָּה לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ זִכָּר לַיְצִיאַת מִצְרָיִם: כִּי-בָנוּ בְּחֶרֶת וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ

מִכָּל-הָעַמִּים: וְשַׁבַּת קִדְּשָׁךְ בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן הַנְּחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מִקְדֵּשׁ

הַשַּׁבָּת:

קִידוּשׁ לְשִׁלוֹשׁ רֵגְלִים

סְבָרֵי מְרֻנָּן וּרְבֻנָּן וּרְבוּתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר-בָּנוּ מִכָּל-עַם וְרוֹמַמְנוּ

מִכָּל-לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו: וַתִּתֶּן-לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה [בשבת] שַׁבָּתוֹת

לְמִנוּחָה וְמוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים לְשִׂשׁוֹן: אֶת-יּוֹם [בשבת] הַשַּׁבָּת הַזֶּה

וְאֶת-יּוֹם

חג המצות הַזֶּה זְמַן

חֲרוּתֵנוּ

לילי שבועות

חג השבועות הַזֶּה

זְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ

לילי סכות

חג הסכות הַזֶּה זְמַן

שְׂמֵחָתֵנוּ

לילי שמיני עצרת ושמחת תורה

שְׂמֵינֵי חַג הָעֶצְרֹת

הַזֶּה

זְמַן שְׂמֵחָתֵנוּ

---

11 גם ליל ראשון ושני של פסח
(בבית עושים קידוש גם בליל
הסדר).

[בשבת בְּאַהֲבָה] מְקַרָּא קֹדֶשׁ זְכוֹר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם: כִּי־בָנוּ בְּחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ
קֹדֶשֶׁת מְכַל־הָעַמִּים [בשבת וְשַׁבַּת] וּמוֹעֲדֵי קֹדֶשׁ [בשבת בְּאַהֲבָה וּבְרִצּוֹן]
בְּשִׂמְחָה וּבְשִׂשׂוֹן הִנְחַלְתָּנוּ: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מְקֹדֵשׁ [בשבת הַשַּׁבָּת וְ] יִשְׂרָאֵל
וְהַזְּמַנִּים

קידוש לראש השנה

סְבָרֵי מְרַנֵּן וּרְבָנֵן וּרְבוּתֵי:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּחַר־בָּנוּ מְכַל־עַם וְרוֹמְמָנוּ מְכַל־
לְשׁוֹן וְקֹדֶשָׁנוּ בְּמִצּוֹתֶיךָ: וּתְתַן־לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה אֶת־יּוֹם [בשבת הַשַּׁבָּת
הַזֶּה וְאֶת־יּוֹם] הַזְּכוּרֹן הַזֶּה יוֹם תְּרוּעָה ¹² [בשבת זְכוּרֹן תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה]
מְקַרָּא־קֹדֶשׁ זְכוֹר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם: כִּי־בָנוּ בְּחַרְתָּ וְאוֹתָנוּ קֹדֶשֶׁת מְכַל־הָעַמִּים
וּדְבַרְךָ מְלַכְנוּ אִמָּת וְקִים לְעַד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ מֶלֶךְ עַל־כָּל־הָאָרֶץ מְקֹדֵשׁ [בשבת
הַשַּׁבָּת וְ] יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְּכוּרֹן:

במוצאי שבת מוסיפים נר והבדלה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ:

(גמ' חולין כו:) בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְבַדֵּיל בֵּין־קֹדֶשׁ לְחַל בֵּין אֹר

---

12 [בשבת בְּאַהֲבָה] מְקַרָּא קֹדֶשׁ. כ"ה בס"י נוסח פולין כשחל ר"ה בשבת, אבל במנהגים ליתא וכן גם בס"י נוסח
אשכנז המערבי (אע"פ שבג' רגלים איתא) והסביר בלבוש (סי' תקפ"ב) דלשון תרועה מורה על דין לכך לא רצו
לסמוך אחריה מילה באהבה, אבל רוב סידורי פולין שאחריו גרסו כנוסח הישן. (סידור אזור אליהו)

לְחֶשֶׁד בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה: בֵּין קִדְשַׁת שַׁבָּת
לְקִדְשַׁת יוֹם טוֹב הַבְּדֻלָּה וְאֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה קִדְשַׁת הַבְּדֻלָּה
וְקִדְשַׁת אֶת-עַמּוֹד יִשְׂרָאֵל בְּקִדְשַׁתְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה יי הַמְבַדִּיל בֵּין-קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

המנהג באשכנז (דלא כדעת השו"ע והרמ"א סי' תרס"א), להקדים לישב בסוכה לשהחיינו בלילי ראשון ושני של
סכות. (והרבה אחרונים סבירא להו דגם בליל ב' לישב סוכה ואחר כך שהחיינו). נכון לברך ברכת לישב בסוכה
מעומד אע"פ שכתב מהרי"ל שיוהרא הוא כמבואר בזוהר, ושכך עשה הרב המפרש [רב המנונא] סבא וכ"כ הת"י, גם
נ"ל זולת מ"ש משום עובר לעשייתו הוי משום דכל ברכת המצוות ראויים להיות מעומד, ע"י ב"י, רמ"י ובי"ח ר"ס ח'
ובמג"א. (מקור חיים)
לסכות: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לֵישֵׁב בְּסֻכָּה:

בכל לילי יום טוב מברכים 'שהחיינו', חוץ מלילי ז' ואחרון של פסח.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזְמַן הַזֶּה:

וישתה מיושב כמלוא לוגמיו, ויתן גם לכל המסובין מכוס של ברכה.

What today is commonly known as חלה, was called Barches or Berches in most of Germany and
Hungary, and Tascher in certain areas of Southern Germany. This was because of the פסוק in (
, and since there
שבת, which the ירושלמי states refers to 'י. כב משלי) 'ברכת ה' היא תעשיר
were many ברכות said in public including the ברכה for חלה. As ר' יוסף אומץ writes when he was
young, the only ingredients were flour and water. Eventually spices were added, which he rules is
good to do לכבוד שבת. Some would smear שומן on them, or they were baked together with
meat. In order that they would not later be eaten with milk during the week, they bore a special design.
At the time of the אומץ ר' they made a few cuts in it with a knife, in order that they look different.
In regarding their shape, some German Jews formed them to look like the letter "ו", whereas Polish
Jews braided them.

ואח"כ יברך על לחם משנה.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמּוֹצֵיא תְהִלִּים קד: לֶחֶם מִן-הָאָרֶץ:

ויבצע הפת בליל שבת בוצעין על לחם התחתון אבל ביום שבת ובליל ביום טוב בוצעין על העליון. וטוב להניח התחתון
קרוב אליו יותר מהעליון נמצא שאינו מעביר על המצות. ויתן גם למסובין פרוסה לכל אחד ואחד, ומצוה לבצוע
פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה. ואחר הסעודה ואחר שלמד דברי תורה על שולחנו יאמר מזמור שיר
המעלות בשוב ד' את שיבת ציון וגו' (ונוהגים לשיר אותו בניגון השייך לאותו יום או מועד), ומברך על היין בורא
פרי הגפן ואחריו ברכה מעין שלש כמשפט.

בלילי ראש השנה

בליל אי של ראש השנה, אחרי המוציא המסובין מברכים זה את זה :
לשנה טובה תכתבו: (תכתב / תכתבי / תכתבנה)

The first source for bread with honey seems to be the (תרומת הדשן (מנהג אושטרייך), who mentions it as a מנהגי the מנהג ראש השנה. This is discussed as well by the מגן אברהם and טור, the מהרי"ל. מנהג ראש השנה מנהג to dip an apple into honey. (The שבות יעקב explains, so there should be no doubt whether to make the ברכה on the apple or the honey). In earlier generations there was a מנהג to dip the head of the lamb in honey.

After קידוש and המוציא have been said in the home,
it is customary to take an apple dipped in honey and to recite:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ:

After partaking of the apple and honey, recite:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה:

זמירות

ניגוני הזמירות של בני אשכנז מתאפיינים בדרך כלל בכבוד והדר, ומעוררים את שמחת הלב.
אין בהם כמעט חזרות מילים, ובנויים במקצבים עדינים ומכובדים שאינם מביאים¹³ לריקוד או לתיפוף האסור בשבת.

Regarding the singing of זמירות, it seems most places had the מנהג of singing them only between שבת הגדול and שבת בראשית.

נוהג כצאן יוסף סי' כו
בספר חסידים סימן תתשמ"ז ז"ל כל מה שאמר איוב בקללה יש לומר בהפוך גבי שבת לברכה. באיוב כתיב "אל-תבא רגנה בן". מכאן שיש לו לאדם לרנן בשבת בשירות ותשבחות. ואפשר מזה סמכו לומר זמירות בשבת בכל סעודה. ולא ידעתי מהיכן נתפשט המנהג שאין מזמרים אותם משבת הגדול עד שבת בראשית. ובאמת ראיתי אדוני מ"ו חמי נרו' נוהג שמזמר אותן בכל שבתות השנה הן בימות החמה הן בימות הגשמים. ואדוני א"מ נרו' נוהג לזמר זמירות גם בסעודה שלישית היינו "האדרת והאמונה", "אדיר הוא ולא ינום בחור הוא ולא יישן", "הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל", וכן כל הא"כ בפסקא ראשונה אומר ולא ינום. בשני ולא יישן ומסיים הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. וכן נהג מהור"ר יודא חסיד סג"ל ז"ל שנסע עם חברא קדישא דיליה לירושלים תוב"ב.

In fact, we have many more ניגונים which have been passed down, for the זמירות ליל שבת then we do for שבת יום. There were those who would sing זמירות for the סעודה שניה and for סעודה שלישיית as well.

13 אמר ליה רבא בר רב חנן לאבי, תנו (משנה גמ' ביצה לו:), "לא מספקין ולא מטפחין ולא מרקדין ביום טוב!" וקא חזינו דעבדין, ולא אמרינן להו ולא מידי. . . אלא הנח לישראל, מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין! סבור מינה הני מילי, בדרבנן, אבל בדאורייתא לא, ולא היא, לא שגא בדרבנן ולא שגא בדאורייתא! דהא תוספת דיום הכפורים דאורייתא היא, וקא חזינו להו דקאכלי ושתו עד שתחשך, ולא אמרינן להו ולא מידי! (גמ' שבת קמה:)